

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΣΜΟΥ (του Ξενοφώντα Μπρουντζάκη)

✘ Τα χρήματα δεν είναι αναγκαία μόνο για τη δημιουργία μιας καλύτερης ζωής για τους ανθρώπους, αλλά απαραίτητη συνθήκη ύπαρξης για τα κράτη, όπως αυτά άρχισαν να μορφοποιούνται στη διάρκεια του 16ου και 17ου αιώνα. Τα κράτη του σύγχρονου κόσμου προέκυψαν μμέσα από ποικίλες ανατροπές που διέφεραν εν πολλοίς μεταξύ τους. Πέρα από τους ιστορικούς λόγους για τη δημιουργία ενός κράτους, υπήρξαν περιπτώσεις που αυτά ξεπήδησαν μέσα από τυχαίες συγκυρίες. Άλλα πάλι ήρθαν ως αποτέλεσμα των σκόπιμων ενεργειών ενός βασιλιά και άλλα ως αποτέλεσμα ευνοϊκών φυσικών και γεωγραφικών παραγόντων.

Από τη στιγμή της συγκρότησής τους, όλα τα κράτη επικέντρωσαν τις προσπάθειές τους στο να οργανώσουν την εσωτερική τους διοίκηση και να ασκήσουν τη μεγαλύτερη δυνατή επιρροή στην εξωτερική τους πολιτική. Στις περιπτώσεις των μεσαιωνικών κρατών, τα οποία δεν διέθεταν ισχυρή κεντρική εξουσία, οι λειτουργίες του κράτους δεν είχαν εξάρτηση από το πλούσιο θησαυροφυλάκιο. Ο βασιλιάς σε αυτά διέθετε τα δικά του εισοδήματα και οι δημόσιες υπηρεσίες αναγκάζονταν να βρουν μόνες τους τα χρήματα που χρειαζόνταν για να λειτουργήσουν.

Ωστόσο, τα πράγματα περιπλέκονται ιδιαίτερα όταν στο προσκήνιο της Ιστορίας εμφανίζονται τα σύγχρονα συγκεντρωτικά κράτη. Σε αυτά, οι παλιοί ιππότες εξαφανίστηκαν και στη θέση τους ξεφύτρωσαν μισθωτοί αξιωματούχοι της κυβέρνησης και οι γνωστοί σε όλους μας γραφειοκράτες. Η νέα δομή συγκρότησης του κράτους, ωστόσο, απαιτούσε τεράστια ποσά προκειμένου να συντηρηθούν ο στρατός, το ναυτικό και οι υπηρεσίες εσωτερικής διοίκησης. Το επιτακτικό και αμείλικτο ταυτόχρονα πρόβλημα που προέκυψε, ήταν το πού και πώς θα βρισκόταν αυτός ο πακτωλός χρημάτων που ήταν αναγκαίος για να κινεί αυτά τα νεοπαγή κράτη.

Η εμφάνιση του μερκαντιλισμού

Η ανακάλυψη της Αμερικής και η εκμετάλλευση των μεταλλείων του Περού άλλαξαν ριζικά την πορεία τού τότε κόσμου. Στη διάρκεια του Μεσαίωνα, ο χρυσός και ο άργυρος δεν ήταν σε χρήση, με την έννοια ότι ο μέσος άνθρωπος σε όλη τη διάρκεια της ζωής του δεν κατάφερνε να αντικρίσει ούτε ένα χρυσό νόμισμα. Μόνο στις μεγάλες πόλεις – άλλα και εκεί υπό έλεγχο – γινόταν χρήση αργυρών μόνο νομισμάτων. Τότε, μέσω των θαλασσοπόρων Άγγλων, Ισπανών, Ολλανδών και Πορτογάλων, τα πολύτιμα αυτά μέταλλα άρχισαν να διαδίδονται στην Ευρώπη, εκτοπίζοντας με αυτό τον τρόπο το εμπόριο από τις ακτές τις Μεσογείου σε εκείνες του Ατλαντικού. Παραδοσιακές εμπορικές πόλεις τις Ιταλίας έχασαν μεμιάς την εμπορική τους αξία μπροστά στην εμφάνιση των νέων εμπορικών κρατών που έθεσαν σε κυκλοφορία τα αργυρά νομίσματα, τα οποία σιγά – σιγά έπαψαν να αποτελούν ένα σπάνιο νόμισμα. Έτσι, δημιουργήθηκε μια νέα οικονομική θεώρηση στα ευρωπαϊκά χρονικά στη διάρκεια του 16ου και 17ου αιώνα, η οποία βασιζόταν στην αντίληψη ότι ο πλούτος ενός έθνους είχε να κάνει με τη δυνατότητα συσσώρευσης πολύτιμων μετάλλων (χρυσού και αργύρου δηλαδή).

Με αυτόν τον τρόπο επικράτησαν νέα οικονομικά δεδομένα, τα οποία απαιτούσαν ή μια χώρα να έχει δικά της αποθέματα σε χρυσό και άργυρο ή να τα αποκτά μέσω ιμπεριαλιστικών κατακτήσεων σε διάφορα μέρη του κόσμου όπου υπήρχαν. Οι δε χώρες οι οποίες δεν διέθεταν ανάλογα μεταλλεύματα ή δυνατότητα να τα αναζητήσουν μέσω κατακτητικών πολέμων, όπως έκαναν για παράδειγμα οι Ισπανοί στη Λατινική Αμερική, έπρεπε να φροντίσουν ώστε οι εξαγωγές τους να είναι περισσότερες από τις εισαγωγές τους, προκειμένου να συσσωρεύουν τα πολύτιμα αυτά μέταλλα. Την οικονομική θεωρία αυτή υποστήριξαν ασμένως οι οικονομολόγοι του 16ου αιώνα, που πρέσβευαν ότι το κράτος το οποίο είχε συσσωρευμένο περισσότερο χρυσό και άργυρο στα θησαυροφυλάκιά του και στις τράπεζές του ήταν και το πλουσιότερο, άρα και το ισχυρότερο. Αυτή η οικονομική θεωρία ονομάστηκε μερκαντιλισμός και έγινε αποδεκτή σε ολόκληρη την πολιτισμένη παγκόσμια κοινότητα με τον φανατισμό του νεοφώτιστου.

Η φιλοσοφία του μερκαντιλισμού ήθελε μια χώρα να κερδίζει σε πλεονάσματα χρυσού και αργύρου για να έχει ευνοϊκό ισοζύγιο. Με αυτή τη λογική, όλα τα οικονομικά προγράμματα των κρατών στη διάρκεια του 17ου αιώνα προσανατολίζονταν στη μεγαλύτερη δυνατή απόκτηση των πολύτιμων μετάλλων και γι' αυτό ενθάρρυναν το εξωτερικό κυρίως εμπόριο σε βάρος του εσωτερικού. Επίσης ευνοούσαν όσες από τις βιομηχανίες μετέτρεπαν τις πρώτες ύλες σε ανταλλάξιμα προϊόντα.

Οι πρώτοι διδάξαντες

Στη διάρκεια του 16ου αιώνα, ο Κάρολος ΣΤ' εφάρμοσε αυτό το οικονομικό μοντέλο διακυβέρνησης, το οποίο ήταν τότε κάτι εντελώς καινούργιο, με ό,τι αυτό συνεπαγόταν. Με την ίδια λογική, το εφάρμοσε και η Ελισάβετ της Αγγλίας. Επίσης, οι Βουρβόνοι αναδείχθηκαν φανατικοί οπαδοί αυτής της οικονομικής θεωρίας, όπως και ο βασιλιάς Λουδοβίκος ΙΔ', του οποίου ο υπουργός των Οικονομικών, ο διάσημος Ζαν Μπατίστ Κολμπέρ, μετατράπηκε στον επί της Ευρώπης προφήτη του μερκαντιλισμού. Ήταν αυτός που δημιούργησε μια πολύ ισχυρή γαλλική οικονομία για να συντηρήσει την τρομερά δαπανηρή βασιλική αυλή του Λουδοβίκου και χάραξε τη γαλλική αποικιακή πολιτική. Το οικονομικό δόγμα του μερκαντιλισμού ασπάστηκε και ο Κρόμγουελ και πάνω του προσάρμοσε όλη την εξωτερική του πολιτική, που υπαγορευόταν από την αντιπαλότητα εναντίον της Ολλανδίας, της οποίας τα πλοία ήταν οι βασικοί μεταφορείς των προϊόντων της Ευρώπης. Οι Ολλανδοί, ωστόσο, έρρεπαν προς το ελεύθερο εμπόριο και αυτό ήταν ένα σοβαρός λόγος για τους Άγγλους να επιθυμούν την καταστροφή τους.

Τα αποτελέσματα

Αυτή η οικονομική αντίληψη, όπως είναι φυσικό, είχε τεράστιο αντίκτυπο στις αποικίες, οι οποίες θεωρούνταν απλώς ανεξάντλητες πηγές χρυσού, αργυρού και μπαχαρικών. Φυσικά, ο πλούτος των αποικιών αυτών ανήκε αποκλειστικά στους αποικιοκράτες, οι οποίοι τον εκμεταλλεύονταν ληστρικά. Έτσι δημιουργήθηκε ένα απάνθρωπο και εξοντωτικό καθεστώς αποτρόπαιης εκμετάλλευσης χωρών της Ασίας, της Αμερικής και

της Αφρικής, που διέθεταν περισσεύματα πολύτιμων μετάλλων αλλά και χρήσιμων πρώτων υλών για τις μητροπολιτικές βιομηχανίες. Αποτέλεσμα της οικονομικής αυτής εφαρμογής του μερκαντιλισμού ήταν η ανάπτυξη της βιομηχανίας και σε χώρες που πριν δεν είχαν καμιά παράδοση. Με την επικράτηση αυτής της νέας πολιτικής, αναμορφώθηκε το οδικό δίκτυο και σημειώθηκε αλματώδης ανάπτυξη στις μεταφορές και, καθώς ήταν φυσικό, βελτιώθηκαν κατά πολύ και τα μεταφορικά μέσα. Σε ό,τι αφορά τους βιομηχανικούς εργάτες, αυξήθηκαν οι απαιτήσεις για καλύτερη απόδοση. Στους εμπόρους το σύστημα επιφύλαξε μια νέα τύχη και ταυτόχρονα εντυπωσιακή κοινωνική καταξίωση. Αντίθετα, η αριστοκρατία των γαιοκτημόνων έπεσε σε παρακμή. Στα αρνητικά της εφαρμογής του μερκαντιλισμού, όπως ήδη προαναφέραμε, χρεώνεται η μεγάλη ανθρώπινη δυστυχία που επέφερε στους ιθαγενείς, οι οποίοι υπέστησαν ανομολόγητους εξευτελισμούς και γνώρισαν το πρόσωπο της κυνικής «πολιτισμένης» βαρβαρότητας όπως αυτή εκπορεύτηκε από τις χριστιανικές αποστολές που συνόδευσαν τους κατακτητικούς στρατούς των αποικιοκρατών.

Επίσης, η πολιτική αυτή μετέτρεψε τις χώρες σε στρατόπεδα, δημιουργώντας την εντύπωση ενός κόσμου διαιρεμένου σε μικρά ή μεγάλα κομμάτια γης. Η πολιτική αυτή δεν επέτρεπε συμμαχίες· αντίθετα, υποδαύλιζε την αντιπαλότητα και το πνεύμα της καταστροφής του γείτονα σε έναν μέχρι τελικής πτώσεως αγώνα προκειμένου να προσεταιριστεί το ένα κράτος τους θησαυρούς του άλλου. Εκείνη την εποχή, η απόκτηση πλούτου κατέληξε να είναι η μονή κινητήριος δύναμη του ανθρώπου και της Ιστορίας. Ωστόσο, η γενική επικράτηση του μερκαντιλισμού συνέβαλε στη δημιουργία των σύγχρονων κρατών και όταν ήρθε η ώρα να ξεπεραστεί από την πραγματικότητα, είχε την τύχη που επιφυλάσσει το μέλλον σε ό,τι έχει παρέλθει, σε ό,τι έχει ξεπεραστεί.

xenofonb@gmail.com

Πηγή/φωτό: [Το Ποντίκι](#)